

розвитку країни полягає у встановленні ефективних пропорцій впливу держави на ринок, децентралізованому розподілі державної і приватної власності.

По-друге, слід визнати, що процес формування структури інститутів соціального захисту населення у сучасних умовах поглиблення кризових явищ проходить дуже складно, що пояснюється дефіцитом ресурсів та низьким рівнем ефективності діяльності органів соціального захисту населення, а відтак потребує переосмислення його концептуальних основ. З цієї позиції соціальна сфера має визнаватися рушійною силою економічного зростання держави, адже саме у ній створюються основи життєдіяльності індивіда та суспільства.

По-третє, потребують перегляду методи формування державної системи соціального захисту населення. Вони мають відповідати трьом сферам державного регулювання: економічній, соціальній та організаційно-правовій. Доцільність такої відповідності обумовлюється забезпеченням формування правового і соціально-економічного середовища, у якому створюються умови для ефективного розвитку ринків та підтримки ринкової конкуренції, перерозподілу доходу та підтримки комфортного соціально-економічного середовища для життєдіяльності громадян. Серед інструментів, що широко застосовуються в системі соціальних інститутів, слід виділити розробку та реалізацію цільових програм та їх моніторинг. Оцінка процесу реалізації програм державного регулювання системи соціального захисту населення включає вивчення методів управління, їх ефективності, здатності та можливостей організаційних структур вирішувати поставлені завдання, здатність мобілізувати наявні ресурси.

Для успішного функціонування зазначених механізмів спеціалізованими інститутами соціального захисту має проводитися аналіз чинного законодавства на відповідність його положень європейським стандартам та з метою встановлення припустимих меж регулятивного втручання держави в соціально-економічні процеси, що протікають на її територіях.

Таким чином, формування засад державної політики соціального захисту населення від наслідків системної кризи, що нині протікає в умовах прогнозованої невизначеності строків її завершення, має враховувати підходи кризово-

го, патерналістського, превентивного та реагуючого державного втручання. Таке втручання має здійснюватися опосередковано — шляхом розвитку та підтримки системи державних та недержавних інститутів соціального захисту населення, головним напрямком діяльності яких є реалізація соціальної функції держави через задоволення соціальних потреб населення і гарантування прийняттого рівня соціальної безпеки територій, що відповідає європейським стандартам.

— — — — —

Муртіщева Аліна Олександрівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
аспірант, кафедра державного будівництва

ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УРЯДУ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Визначення в якості однієї з пріоритетних засад зовнішньої політики забезпечення інтеграції в європейський політичний, економічний та правовий простір, підписання угоди про асоціацію України з Європейським Союзом вимагає від нашої країни проведення конституційної реформи з огляду на досвід демократичних процесів в європейських країнах. Країни Вишеградської групи, які приєдналися до ЄС у 2004 р., вже мають досвід проведення широкомасштабних реформ публічної влади, а тому можуть слугувати прикладом для України, зокрема, в аспекті правового регулювання конституційної відповідальності органів державної влади. Україна лише стоїть на шляху формування цього конституційно-правового інституту, не маючи ані достатньої теоретичної бази, ані належної правової основи для його ефективного функціонування.

Конституції країн Вишеградської групи закріплюють модель відповідальності уряду перед парламентом, який за пропозицією конституційно визначеної частини депутатського

корпусу (1/5 депутатів в Угорщині, Словаччині, 46 депутатів в Польщі, 50 депутатів в Чехії) може висловити урядові вотум недовіри. Детальне регламентування процедури внесення такої пропозиції віднесено на рівень регламентів парламентів (наприклад, §109 Регламенту Національної Ради Словацької Республіки закріплює вимогу стосовно того, що таке подання має бути внесено Спікеру Національної Ради в письмовому вигляді та обов'язково обґрунтовано).

Варто звернути увагу, що конституції Угорщини і Польщі закріплюють конструктивний вотум недовіри, на доцільності впровадження якого у вітчизняну практику державотворення наголошують деякі науковці. Цей різновид вотуму недовіри передбачає одночасне подання пропозиції висловлення недовіри діючому складу вищого органу виконавчої влади країни із пропозицією щодо нової кандидатури на посаду голови уряду.

Позитивним аспектом запровадження конструктивного вотуму недовіри в Україні, на нашу думку, може стати можливість оперативного позбавлення влади тих осіб, які вчинили конституційно-правові правопорушення. Наприклад, ст. 22 Конституції Угорщини встановлює різні наслідки припинення повноважень Прем'єр-міністра в разі обрання нового складу парламенту або після висловлення вотуму недовіри. В першому випадку Прем'єр-міністр залишається виконуючим обов'язки з певними обмеженнями щодо реалізації наданих Конституцією повноважень, а в другому — виконуючим обов'язки призначається заступник Прем'єр-міністра.

Проблемами, які час до часу виникали у практичній площині діяльності уряду в Україні, були випадки зловживання конституційними нормами та прийняття Програм діяльності Кабінету Міністрів України з інтервалом у часі менше одного року, що фактично позбавляло Верховну Раду України можливості ініціювати питання про відповідальність вищого органу виконавчої влади, або неприйняття Програми взагалі.

Розробка програми діяльності уряду також передбачена в країнах Вишеградської групи, причому в деяких з них такі програми є досить детальними, містять конкретні заходи по окремих напрямках внутрішньої політики країни

та окреслюють очікувані результати в короткостроковій перспективі (протягом терміну діяльності одного складу уряду). Проте правове регулювання цього питання здійснюється шляхом встановлення конкретних строків для подання такої програми урядом на розгляд парламенту (наприклад, 30 днів в Словацькій Республіці, 14 днів в Польщі) саме на рівні конституції. Особливим є правове регулювання цього питання в Угорщині, Конституція якої встановлює вимогу щодо схвалення програми діяльності уряду Національними Зборами Угорщини одночасно з голосуванням за кандидатуру Прем'єр-міністра, що дозволяє уникнути зловживань щодо строків подання програми.

Варто звернути увагу на конституційне регулювання відповідальності уряду в Польщі, особливістю якого є встановлення не тільки солідарної (ч. 1 ст. 157 Конституції) та індивідуальної (ч. 2 ст. 157 Конституції) відповідальності членів Ради Міністрів перед Сеймом, а й закріпленням норми, що за порушення Конституції або законів члени Ради Міністрів несуть відповідальність перед Державним Трибуналом — спеціальним органом судової влади. Причому Конституція Польщі прямо визначає, що відповідальність членів уряду перед Державним Трибуналом є конституційною (ст. 198), відмежовуючи таким чином її від відповідальності політичної. Цьому слугує й норма щодо особливого порядку ініціювання розгляду питання про притягнення урядовців до відповідальності перед Державним Трибуналом (пропозицію може внести Президент або не менш як 115 депутатів), а також щодо способу прийняття такого рішення (3/5 від загальної кількості депутатів).

Для конституційно-правового регулювання правового статусу урядів в країнах Вишеградської групи характерно також існування вотуму довіри, причому уряд має право зробити запит на висловлення довіри у будь-який момент протягом своєї діяльності (див., наприклад, ст. 114 Конституції Словаччини та §108 Регламенту Національної Ради Словацької Республіки), зокрема, у зв'язку з розглядом конкретного законопроекту. Як правило, в цьому разі Основний Закон передбачає можливість розпуску парламенту президентом в разі якщо протягом встановленого терміну не буде прийнято рішен-

ня щодо урядового законопроекту з яким уряд пов'язував питання про виголошення вотуму довіри (ст. 102 Конституції Словаччини, ст. 34 Конституції Чехії). Також окремі конституції вищезазначених країн передбачають можливість висловлення недовіри окремому міністрові (ст. 159 Конституції Польщі, ст. 116 Конституції Словаччини).

Отже, можна зробити висновок, що конституційно-правове регулювання відповідальності уряду в країнах Вишеградської групи може слугувати позитивним прикладом під час проведення реформи державної влади.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри державного будівництва НЮУ імені Ярослава Мудрого І. І. Бодрова.

— — — — —

Павленко Сергій Олексійович
Національна академія внутрішніх справ,
к. ю. н., науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної роботи

ІНСТИТУТ ОМБУДСМЕНА З ПРАВ ДИТИНИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ У СВІТІ І В УКРАЇНІ

Розвиток України як правової, соціальної держави неможливий без забезпечення повноцінних умов для життя і розвитку дітей, створення ефективного механізму захисту прав. У цьому напрямі в Україні здійснюється значна робота. У той же час проблема соціального захисту прав дітей не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває все більшого значення. Це положення визначає і наш інтерес до дослідження можливості та доцільності запровадження в Україні інституту омбудсмена з прав дитини і звернення до відповідного зарубіжного досвіду.

Світовий досвід знає приклади діяльності таких омбудсменів у США, Російській Федерації (на регіональному та місцевому рівнях), Норвегії, Гватемалі, Перу, Канаді, Іспанії та ряді інших країн.

Омбудсмени з прав дитини створюються відповідно до чотирьох основних моделей. Омбудсмени першої групи запроваджуються спеціальними законами, які приймаються парламентом (Норвегія, Швеція, Ісландія, Гватемала, Перу, Коста-Ріка, Колумбія, Люксембург та ін.). Омбудсмени другої групи створюються згідно із законодавством про охорону дитинства (Нова Зеландія, провінція Онтаріо (Канада) та ін.). Омбудсмени третьої групи існують у рамках відповідних державних органів (Ізраїль, Австрія, Іспанія, Данія та ін.), четвертої — у рамках неурядових організацій, під егідою яких вони і працюють.

Необхідність існування такого спеціалізованого омбудсмена зумовлюється щонайменше трьома причинами:

- по-перше, діти в силу особливостей психічного і фізичного розвитку вимагають особливого підходу;
- по-друге, в силу відсутності життєвого досвіду і в певній мірі залежного становища вони не завжди самостійно можуть захистити свої права і законні інтереси;
- по-третє, благополуччя та нормальний розвиток дітей визначають майбутнє будь-якої країни.

Омбудсмен з прав дитини покликаний допомагати не тільки додержання законодавчо закріплених прав дітей, але й розширення і більш повного дотримання батьками своїх обов'язків перед дітьми.

Дуже цікавий та вартий уваги правовий статус омбудсменів з прав дітей у Російській Федерації, яка детально вивчила світовий досвід функціонування дитячих омбудсменів та заснувала на регіональному і місцевому рівнях різні моделі цього інституту.

Підставою запровадження в Росії омбудсменів із захисту прав дитини стало прийняття парламентом Російської Федерації федерального закону «Про основні гарантії прав дитини в Російській Федерації» та прийняте Міністерством праці Російської Федерації спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) рішення щодо організації і підтримки пілотного проекту з введення інституту Уповноваженого з прав дитини в ряді найбільш ефективнодіючих в інтересах дітей регіонів. Метою запровадження омбудсмена із захисту прав дітей в ряді регіонів Росії є сприяння пріоритетності політики щодо дітей